

SRUB V DOMĚ ČP. 138 V PLZNI

JAN ANDERLE, JOSEF KYNCL

Dům čp. 138 v Plzni, na náměstí Republiky č. 24, obsahuje ve druhém nadzemním podlaží svého komorového dílu pozůstatky roubeného komorového patra, které jsou v rámci města Plzně unikátní.

Tato skutečnost byla zjištěna při stavebně historickém průzkumu domu, k němuž v roce 1990 vyzvalo autora této zprávy oddělení dokumentace tehdejšího Krajského střediska státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni, kam byl v témže roce předán výsledný elaborát. Při rekonstrukci domu, jež byla zahájena v roce 1997 a která se měla týkat pouze opravy krovu a střechy, došlo k havarii jižní nádvorní zdi předního domu. Srubová východní stěna, ve spodní části narušená hnilobou, pozbyla pevného zakotvení svého jižního konce uvedenou nádvorní zdí, neunesla zatížení vyvozené stropní konstrukcí, na níž byly v 19. století postaveny zděné příčky, a s odstupem řady dní po destrukci nádvorní zdi se 28. 3. 1997 zhroutila. Spolu s ní se zřítil a rozlámal strop a konstrukce na něm spočívající (obr. 1, 2, 3). V prvním týdnu dubna byl přizván autor této zprávy k pořízení památkové dokumentace havarovaného srubu. Postup odstraňování destrukce pravidelně sledoval Mgr. Petr Marovič, kterému patří dík za cenné nálezy úlomků malovaných prkének (viz níže); odebrání vzorků pro dendrochronologický rozbor koordinoval Mgr. Karel Nováček.

Po odklizení destrukce zůstala zachována pouze severní stěna, obsahující zbytky srubu. V dvorním stavení byl prozatím uložen zachovaný zbytek profilovaného stropního trámu. Ostatní dřevo, až na dva trámy připravené k použití na repasi části záklopového stropu, bylo pro nebezpečí šíření dřevomorky domácí likvidováno. Narušená placťová klenba v severozápadní části prostoru byla odstraněna

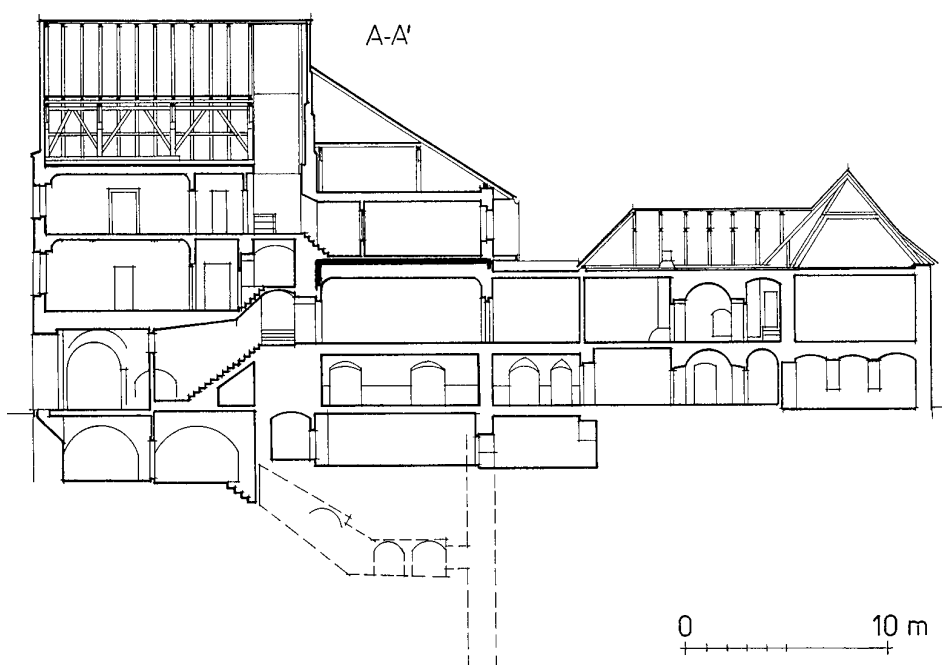

Obr. 1: Plzeň čp. 138, havarovaná nádvorní partie domu.

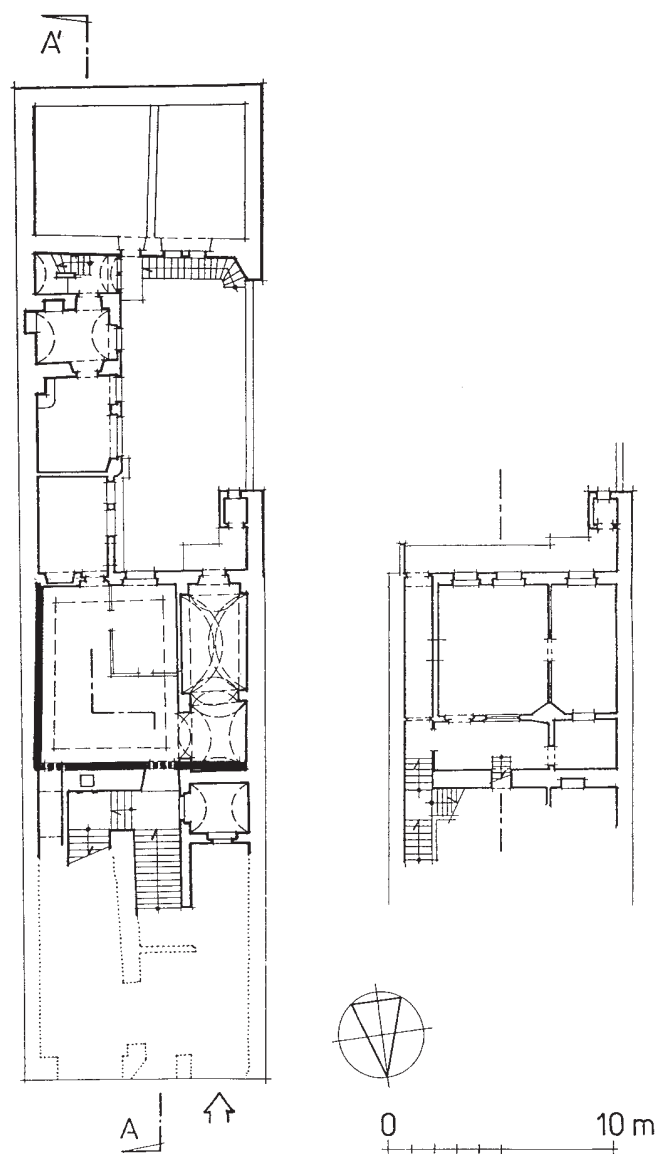
a znovu zde na novou konstrukci osazena část záklopového stropu.

Plzeňské čp. 138 představuje řadový průjezdový dům levé orientace s trojdílným jádrem. Jižní dvorní díl tvoří komora, která v přízemí ponechává při západní parcelní hranici místo průjezdu, do něhož se vstupuje ze síně pozdně gotickým, široce okoseným portálem s půlkruhovou archivolou. Přízemí komory je klenuto valenou klenbou s pětibokými výsečemi, která je založena na přízdívkách k západní a východní obvodové zdi. Klenba má pravděpodobně původ v pozdním baroku. První patro komorového dílu, v jehož severní a východní stěně se zachovala srubová konstrukce, zahrnuje také prostor nad průjezdem. Tato část podlaží je oddělena příčkou a klenuta placťami. Dále 1. patro komory před havárií obsahovalo velkou místnost s betonovou podlahou a rákosovým pozdně klasicistním podhledem, opatřeným fabionem.

Dříve, než přistoupíme ke zhodnocení vlastního srubu, věnujme se podrobněji situaci v této části domu, z velké části nyní zaniklé, která vytvářela prostře-

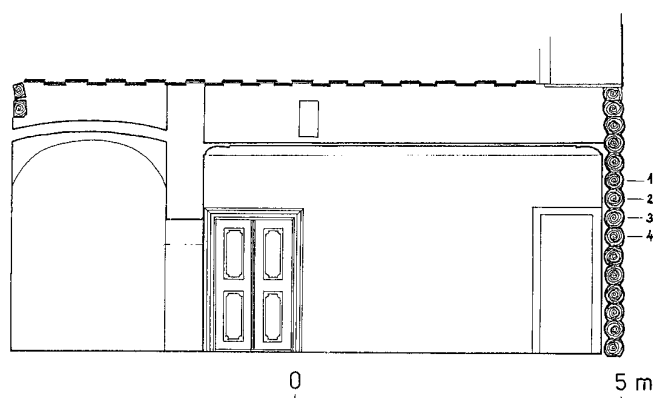
Obr. 2: Plzeň čp. 138, podélný řez, stav před havárií v r. 1997. Černě vyznačen rozsah srubové místnosti.

Obr. 3: Plzeň čp. 138, zleva 2. nadzemní podlaží, 3. nadzemní podlaží (úroveň komorového dílu). Černě vyznačen rozsah srubu zachovaný před havárií v r. 1997.

dí, v němž srub přežíval. Jihozápadní část uváděné velké místnosti byla asi na konci 19. století oddělena lehkou příčkou s dveřmi a oknem do interiéru. Jižní nádvoří zeď, v jádře pravděpodobně pozdně barokní, obsahovala při jihoovýchodním koutu slepou niku se šikmými špaletami a segmentovým záklenkem, která asi byla pozůstatkem staršího (pozdně barokního?) vstupu do dvorního křídla. Západně této niky se nacházel vstupní otvor s rovným překladem, osazený ocelovou zárubní s novodobými dveřmi; dále k západu okno s výplní z počátku 20. století. Z nádvořího dílu prostoru nad průjezdem se vystupovalo na pavlač výplňovými dveřmi dělenými na 8 polí (6 horních prosklených), které pocházely z přelomu 19. a 20. století.

Západní stěna velké místnosti obsahovala pouze vstup do části nad průjezdem, zaklenutý výrazně stlačeným pasem. Novodobě k němu byla přiložena lehká výplň. Větší část této západní příčky byla podchycena širokým stlačeným pasem, který skýtal oporu plackové klenbě v nádvoří části prostoru nad průjezdem. Po havárii bylo možné zjistit, že zmíněná příčka je převážně kamenná. Nad pozdně klasicistní rákosový strop zasahovala na jejím východním lici

Obr. 4: Plzeň čp. 138, řez s pohledem na severní stěnu srubové místnosti. 1 - 4 odebrané vzorky pro dendrochronologické datování.

až pod dvojrsvý záklop stropu trámového jedna vrstva vápenné omítky, která pravděpodobně byla rovnána latí a hladena dřevěným hladítkem. K záklopu byla plynule dotažena. V pásu, který odpovídá poloze fabionu rákosového stropu, je tato omítka zdrsňena pekováním. Silný vápenný nátěr v partii nad rákosovým stropem přechází z uvedené omítky na srub v horní části severní stěny. Příčka ke srubu přiléhá.

Přesnější časové zařazení popsané situace záleží na tom, zda zaklenutí západní části prostoru plackami vzniklo současně s uváděnou příčkou nebo zda tyto placky představují až následnou stavební etapu po delší prodlevě od vzniku řečené příčky. Placky byly hluboké, jižní z nich spočívala na stlačených pasech. Vzhledem k nepřítomnosti interiérové úpravy omítek nad rubem placek lze spíše připustit možnost, že plackové klenby vznikly společně s přilehlou příčkou. Musíme tudíž počítat s uplatněním srubu v interiéru ještě v poslední čtvrtině 18. či na přelomu 18. a 19. století. Do té doby totiž klade zásah spojený s oddělením prostoru nad průjezdem přítomnost uvedených plackových kleneb.

Severní stěna (obr. 4) obsahuje pozůstatky srubu a od západu k východu zahrnuje: v prostoru nad průjezdem zbytek srubu pod zákloповým stropem; vstup z komunikační části domu, osazený pozdně barokní dřevěnou zárubní výrazné profilace, do níž jsou umístěny soudobé dvojkřídlé dveře se zapuštěnými závěsy a stopami původních knoflíků; nad tímto vchodem se nachází ve srubové stěně obdélný otvor profilu 28×54 cm, který byl dodatečně vyplněn zdivem a upraven do tvaru povrchu srubu a spolu s ním obílen v souvislosti s výstavbou západní příčky.

V otvoru byl původně osazen průvlak pod trámy zákloповého stropu. Průvlak po vzniku uvedené příčky by byl ve vzniklé místnosti umístěn nesymetricky a větší část jeho nosné funkce příčka převzala, což zřejmě byly důvody jeho odstranění.

Od úrovně klasicistního stropu níže pokrývá severní srubovou stěnu kožich - lepenice z jílů a velkého dílu slámy. Tato úprava není přítomna pouze tam, kde do líce severní zdi proniká zděné těleso komínu, nespíše pozdně klasicistního, se kterým na protilehlém lici zdi souvisejí vrátka pro obsluhu topeniště v naší místnosti, která jsou osazena pravoúhlým kamenným ostěním bez profilace. Partie severní stěny místnosti při komínu má vápennou omítku. Na východním konci severní stěny se nachází otvor, naposledy novodobě upravený, jehož ostění využívá jednoduché kamenné stojky a má dodatečně zvyšovaný dřevěný pře-

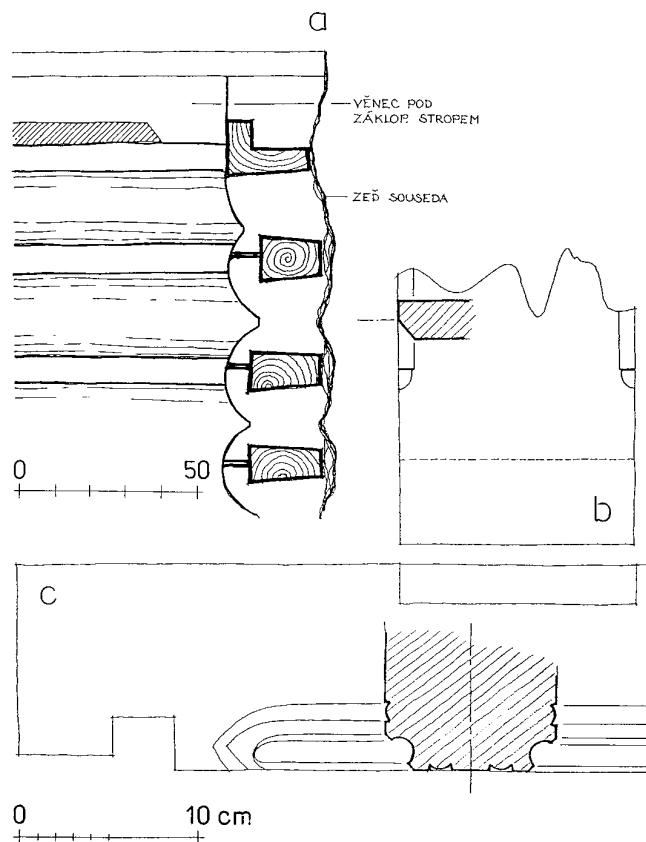

Obr. 5: Plzeň čp. 138, pohled na část havarované východní stěny srubu.

klad. Otvor směřuje do prostoru, kde se pravděpodobně nacházela pozdně středověká černá kuchyně, která také sloužila k obsluze vytápění našeho komorového patra. Tato černá kuchyně byla nejpozději odstraněna v 19. století v souvislosti s dodnes zachovaným řešením schodiště do pater.

Zřícená východní srubová stěna (obr. 5) odhalila smíšené zdivo sousedního domu, které k ní bylo podle otisků srubu dodatečně přiloženo. V tomto zdivu se nachází segmentem klenutý otvor zazděný cihlami. Jde patrně o technologickou záležitost nejasného účelu. Záklenek je evidentně nefunkční; jeho cihlová „zazdívka“ je vytvořena společně s okolním smíšeným zdivem (formát cihel 6,5/14/29,5 - 31 cm).

Východní stěnu srubu do úrovně pozdně klasicistního stropu pokrýval kožíž. Z destrukce této srubové stěny byly odebrány vzorky pro dendrochronologickou analýzu, kterou provedl Ing. Josef Kyncl (vzorkované kulatiny 1 až 4 na obr. 4). Zjištěný srub se skládal ze čtrnácti vrstev kulatin a horního hraněného trámu, tvořícího věnec pod záklopovým stropem. Nejspodnější kulatina spočívala na kamenném zdivu přízemí komory v úrovni podlahy dnešního prvního patra komorového dílu. Zjištěné průměry kulatin se pohybují od 28 do 36 cm. Srubová konstrukce, včetně věnce pod stropem, se zachovala do výše zhruba 410 cm. Nároží srubu bylo vázáno na rybinu. V koutě do sebe byly kulatiny zatesány, aby bylo dosaženo plynulého průniku oblých tvarů (obr. 6, 7). První a druhá kulatina pod trámovým věncem pod záklopový strop vykazují tendenci odklonu od svislice směrem do interiéru. Může jít o náhodný jev, daný ne-

Obr. 6: Plzeň čp. 138, a - vazba severovýchodního nároží srubu, b - deska záklopového stropu, c - trám záklopového stropu.

přesnou prací s kulatinami o nestejných průměrech. Stejně dobře však může jít o stopu náběhu roubené klenby, jak ji známe z analogií. K řešení problému by mohlo přispět dendrochronologické datování hraněného trámu - věnce pod stropem, které by ukázalo, zda byl srub ukončen v dnešní výšce už před instalací záklopového stropu, nebo byl vyšší s možným náběhem roubené klenby. Trám věnce z východní stěny však byl v době odebrání vzorků ztracen a ze zbývajících konstrukce vzorek odebrán nebyl.

Povrch kulatin je opracován poměrně šetrně. Ložné plochy trámů jsou jen mírně přitesány. Spáry mezi trámy byly vyplněny vymazávkou, kterou tvoří směs ze žluté jílové hlíny, plev a zvířecích chlupů. Jako armatura byly do vymazávky vkládány paralelně s trámy třísky tenkých malovaných prkének. Povrch vymazávky na straně interiéru byl vyhlazen a opatřen silným vápenným nátěrem, ušpiněným později do tmavošeda. Tuto vymazávku dále překrývají tenká prkénka (tl. cca 5 mm), štípaná a rovnaná asi pořizem. Jejich hrany byly šikmo seříznuty, aby optimálně dolehla ve spojích. Prkénka jsou k trámům přibíjena kovanými hřebíčky. Na prkénkách byl zjištěn hnědý nátěr (který však nemusel být jejich první povrchovou úpravou) a bílá svrchní vrstva. Povrch kulatin na samotném dřevě vykazuje pozůstatky bílého nátěru. Ty jsou převrstveny hnědým nátěrem, kterým jsou upraveny také lícové plochy prkének překrývajících spáry srubu a rovněž záklopový strop. Další bílý nátěr jdoucí přes kulatiny a prkénka souvisí již se vznikem západní příčky a průvodními zásahy do srubu.

Třísky prkének (obr. 8), které byly užity jako armatura vymazávky spár, jsou z hlediska dějin celé konstrukce významným prvkem (nález učinil Mgr. Petr Marovič). Při srov-

nání s prkénky, která nyní kryjí spáry srubu, je nepochybné, že se jedná o třísky prkének, která původně plnila stejný účel. Jejich síla je 5 mm, žádný další rozměr se nezachoval, v jednom případě je dochován šikmo seříznutý konec, kterým na sebe prkénka navazovala. Prkénka jsou štípaná, nerovnosti povrchu zarovnané pravděpodobně pořizem, soudě podle nerovnoměrného vedení řezu. Lícovou stranu pokrývá bílý nátěr, na nějž je provedena černá a barevná malba rostlinných motivů. Vzhledem ke zlomkovitosti nálezu je to obtížné přesně určit, zdá se však, že vrstvení maleb může vyjadřovat změny dekorace v průběhu času. Rastr malby na jednom fragmentu dovoluje téměř s jistotou předpokládat, že malba přesahovala i na sousední trámy, jejichž spáru prkénko krylo. Na kulatinách sledované části srubu však kromě zmíněného nejstaršího bílého nátěru nebylo při terénním průzkumu nalezeno nic, co by bylo možno dávat do souvislosti s uváděnou dekorací. Může to být dáno stavem nálezového materiálu nebo tím, že malován byl jen strop a nezachované horní části stěn. Další z třísek nese zlomek nápisu gotickou minuskulí, který je proveden rumělkou na bílém podkladu.

Strop, který spočíval na srubu, měl dvojrvtý záklop, jehož spodní desky jsou na hranách okoseny. Záklop nesly čtyři profilované pohledové trámy. Výzdobná profilace trámu končí před zapuštěním do stěny kolenovým náběhem (obr. 6). Pro konce spodních desek záklopu byla v horní ploše stropních trámů vydlabána samostatná lože. Lze tedy jednoznačně říci, že desky i trámy byly od počátku určeny pro týž strop. Polohu trámů v konstrukci bylo možno přesně určit pouze u dvou z nich. Umístění dalších dvou bylo možno pouze předpokládat podle zbytků v destrukci (horní trám srubové stěny, v němž se nalézají čepy pro uložení trámů srubu, nebyl v době průzkumu k dispozici). Zhlaví stropních trámů byla opatřena zámkem pro uchycení v horním trámu srubové stěny. Stropní trámy původně ještě nerozděleného prostoru komory podpíral v ose ve směru sever - jih masivní trámový průvlak, bezpochyby též zdobený profilací, který byl později odstraněn, jak je uvedeno výše. Z vybrané zákloповé desky a stropního trámu byly odebrány vzorky pro dendrochronologickou dataci.

Srubová místnost zaujímal celá druhé nadzemní podlaží komorového dílu, včetně prostoru nad průjezdem. Srubová konstrukce v této části byla odstraněna, až na trámy tvořící věnec pod zákloповým stropem, nejspíše při vzniku plackových kleneb (viz výše). Dalším dokladem tohoto rozsahu srubu je překrytí jeho části západní příčkou (tj. její do-datečnost vzhledem ke srubu) a poloha někdejšího průvlaků pod trámy zákloповého stropu, která odpovídá osové symetrii prostoru nerozděleného příčkou. Také neukončená profilace trámů zákloповého stropu v poloze západní příčky odpovídá naznačenému řešení. Vstup do srubové místnosti, reprezentovaný nyní svojí úpravou z poslední čtvrtiny 18. století, pravděpodobně zásadně nezměnil svoji polohu ve srovnání s počáteční fází srubu. Odstranění podstatné části konstrukce severní stěny při klasicistních úpravách vedla ke ztrátě detailů spojených se starším způsobem vytápění komory, které souviselo s výše zmíněnou černou kuchyní.

Na základě stylových znaků lze usoudit, že srub a jeho zákloповý strop jsou dva celky, které se liší dobou vzniku. Provedení srubu z kulatin se považuje za znak obvyklý spí-

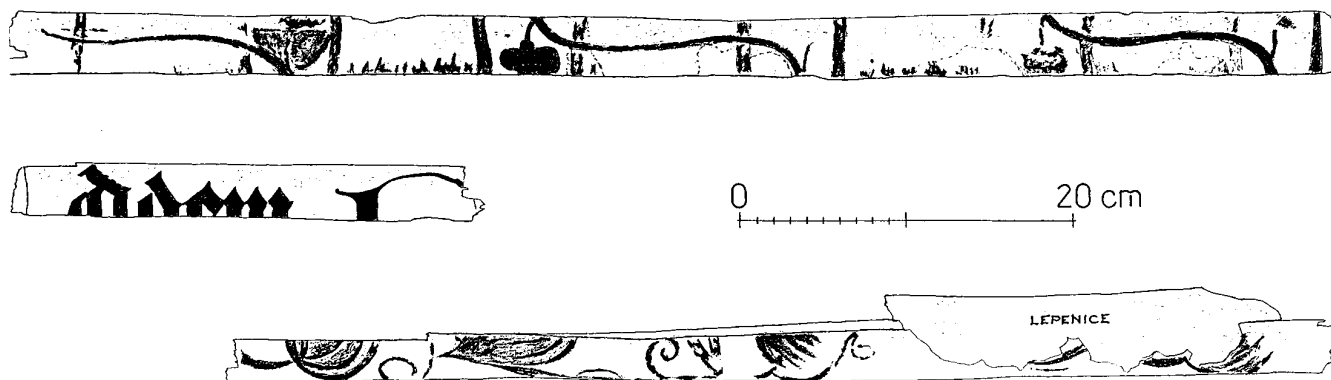

Obr. 7: Plzeň čp. 138, severovýchodní kout srubu po odstranění trosek.

še ve starším období, tj. nejpozději do třicetileté války (Škabrada 1991), v našem prostředí však je možno očekávat starší datum. Pokud malovaná prkénka pocházejí ze zrušené části našeho srubu, což lze bez problémů připustit (i když je třeba pro úplnost uvést též méně pravděpodobnou možnost, že sem mohla být zanesena odjinud), stávají se indicií, která vznik srubu posouvá do doby doznívání pozdně gotické tradice, zasahující v Plzni v architektuře měšťanských domů hluboko do 1. poloviny 16. století. Stavbu našeho srubu lze pak klást nejspíš do doby přestavby domu po velkých požárech města na počátku 16. století.

Zákloповý strop se jeví jako mladší zásah do srubu. Svým ztvárněním náleží do 17. století, jak nás přesvědčuje řada západočeských analogií, datovatelných spíše do doby po třicetileté válce. Tehdy došlo k úpravám domu, při nichž byla srubová místnost asi snížena a opatřena novým stropem. Pravděpodobně při té příležitosti byl srub přespárován za užití malovaných prkének jako armování vymazávky spár (pokud prkénka nepocházejí z jiného staršího srubu, a spárování s jejich využitím není již ze 16. století). Jejich pravděpodobným zdrojem by mohl být starší povalový strop nebo roubená klenba, při příležitosti přestavby zrušená. Líc vymazávky obnovených spar byl obílen. Následovalo jejich opětné překrytí prkénky, stejnými jako ona malovaná, a nátěr interiéru barvou, která má nyní hnědý odstín (přibližně siena pálená, která je přítomna též na zákloповém stropě).

Už před poslední havárií byl srub stavebním vývojem zbaven částí, které by mohly dát přesnou odpověď na otáz-

Obr. 8: Plzeň čp. 138, zlomky malovaných prkének ke krytí spar mezi trámy (všechny fotografie, kresby a zaměření J. Anderle, 1997).

ku, v jakém stadiu vývoje na cestě od jizby ke světnici se nalézal. Vzhledem k předpokládanému vzniku v 1. polovině 16. století a prestižnímu postavení domu na hlavním náměstí asi můžeme počítat s vytápěním kachlovými kamny. Stopy dýmného provozu nebyly na zachovaných částech konstrukce zaznamenány. Černá špína (saze?), zjištěná místy ve spárách srubu, není toho rozsahu, aby mohla být postačujícím argumentem. Poměrně značná výška místnosti může být výrazem setrvání ve starší stavební tradici, odvozené z roubených jizeb, ačkoli způsobem vytápění šlo s největší pravděpodobností o světnici, která v našem domě patrně byla jádrem obytných prostor.

Předpokládané datování srubu a jeho záklopového stropu bylo následně potvrzeno a upřesněno výsledky dendrochronologické analýzy, kterou provedl Ing. Josef Kyncl (Znalecký posudek č. 34 - 15/97, 30. červen 1997). Výsledky analýzy zde předkládáme:

Vzorky 5320 až 5328 (kulatiny 1 až 4 označené na obr. 3 - pozn. J. A.), vesměs jedlové, tvoří vzájemně synchronizovatelný soubor, z hlediska vzájemné shody velmi homogenní. Stromy, z nichž pocházejí, byly těženy nejen současně, ale i na témže stanovišti.

Letokruhové řady vzorku borového 5329 a jedlového 5330 (ze stropního trámu záklopového stropu a ze záklopové desky - pozn. J. A.) nejsou se sumární letokruhovou řadou předchozích vzorků synchronizovatelné. Pocházejí z jiného období. Vykazují však mezi sebou navzájem, navzdory své různé druhové příslušnosti, takovou míru shody, že je možno je vzájemně synchronizovat. Na relaci jedle/borovice je míra shody neobvykle vysoká. Svědčí o ekologické blízkosti stanovišť obou stromů. Je dosti možné a pravděpodobné, že stromy rostly na témže místě a byly snad i současně skáceny. Rozdíl 47 let při datování jejich posledních letokruhů bylo možno v tomto případě vysvětlit pouze velikou ztrátou při opracování vzorku 5330 (záklopové desky).

Absolutně odatovaná sumární řada 532std je tvořena devíti vzorky. Z nich sedm má podkorní letokruh, a to vesměs 1531. Zbývající dva vykazují poslední letokruh 1529 a 1530. Je zřejmé, že celý soubor 532std byl smýcen roku 1531.

Vzorky 5329 (borový) a 5330 (jedlový) jsou rovněž spolehlivě absolutně odatovány, avšak jsou bez podkorního letokruhu. To snižuje přesnost určení roku smýcení stromů. Vzorek 5329 pochází z velmi starého stromu; zpracovaná část má 180 letokruhů, v závěrečné části velmi úzkých, což velikost možné chyby při datování ve směru minus ještě

zvyšuje. Strom byl smýcen po roce 1666, na každý 1 cm ztráty opracováním je třeba počítat 15 - 20 let. Vzhledem k prezenci bělového dřeva v závěru letokruhového profilu však chyba stěží přesáhne 15 let. Strom byl tedy pravděpodobně smýcen v rozmezí let 1666 - 1680. Vzorek 5330 pochází rovněž z dosti starého stromu. Zpracovaná část má 108 letokruhů. Strom byl smýcen po roce 1619. S ohledem na poněkud širší letokruhy v závěrečné části letokruhového profilu odpovídá 1 cm ztráty opracováním době 8 - 12 let.

Z vysoké míry vzájemné shody obou vzorků je možné usuzovat na společné stanoviště a snad dobu těžby. V tomto případě by oba stromy byly smýceny nejspíše zhruba v rozmezí let 1666 - 1680.

S ohledem na obvyklou jedno až tříletou dobu prosýchání vytěžených stromů před jejich stavebním použitím, je možno konstatovat (za předpokladu, že šlo o prvotní použití stavebního dříví):

Konstrukce srubu, reprezentovaná vzorky 5320 až 5328, byla realizována v rozmezí let 1532 - 1534.

Část konstrukce, reprezentovaná vzorky 5329 a 5330 (záklopový strop - pozn. J. A.), vznikla určitě později. Strom 5329 byl smýcen po roce 1666, strom 5330 po roce 1619. Existuje hypotéza současné těžby obou stromů nejspíše v období 1666 - 1680. Tuto hypotézu může významně podpořit nebo vyvrátit stavebně historický průzkum objektu odpovídající na otázku současné montáže obou prvků do konstrukce (podle všech dostupných známek byly záklopové desky a stropní trámy, z nichž pocházejí uvedené vzorky, od počátku určeny pro tutéž konstrukci - pozn. J. A.).

LITERATURA

- Anderle, J. 1990: Stavebně historický průzkum domu čp. 138 v Plzni. Strojopis v archivu PÚ v Plzni.
 Anderle, J. 1997: Plzeň čp. 138, dokumentace havarovaného srubu. Plzeň, archiv magistrátu.
 Kyncl, J. 1997: Znalecký posudek č. 34 - 15/97 na dendrochronologické datování dřeva z renesančního srubu domu čp. 138, náměstí Republiky 24, Plzeň. Brno.
 Škabrada, J. 1991: Roubená klenba, in Příspěvky k poznání středověkého stavitelství. ČVUT Praha.

DER BLOCKBAU IM HAUS KONSKR.-NR. 138 IN PILSEN

Im Haus Konskr.-Nr. 138 in Pilsen wurde 1990 bei der bauhistorischen Untersuchung ein Blockbau im zweiten Geschoss des Kammerteils entdeckt. Reste seiner Konstruktion gingen größtenteils 1997 beim Sturz des zuständigen Hausteils unter. Während der Entrümmierungsarbeiten dokumentierte man fachgemäß die Blockbaureste. Der Blockbau wurde aus Tannenrundholz erbaut, die Fugen wurden mit Leim gefüllt und mit dünnen Brettern überdeckt. Die Konstruktion war mit weißem Grundanstrich versehen. Bei den nachträglichen Umbauten errichtete man eine neue Holzdecke mit vier zierlich profilierten Balken, die ein Querbalken in der Längsachse unterstützte. Die sekundär als Fugenfüllungsarmatur benutzten bemalten Fugenverdeckbretter mögen von der älteren Dübeldecke und dem Oberteil des Blockbaus gestammt haben, die während des Einbaus der neuen Decke entfernt wurden. Die Datierung des Blockbaus in die erste Hälfte 16. Jh. präzierte die dendrochronologische Analyse in die Jahre 1532-1534. Die nachträglich eingelegte Decke hat Parallelen in Westböhmen, die oft aus dem 17. Jh. stammen. Das Holz für die Decke wurde dem Resultat der dendrochronologischen Erforschung nach in den Jahren 1666-1680 geschlagen.

Durch die bauliche Entwicklung bis zur letzten Havarie verlor der Blockbau jene Teile, die eine genauere Antwort auf die Frage bieten konnten, in welchem Entwicklungsstadium zwischen der Stube und dem Zimmer sich dieser Blockbau befand. Mit Rücksicht zur Bauzeit in der ersten Hälfte 16. Jh. und der vornehmlichen Stellung am Hauptplatz kann man vielleicht die Kachelofenheizung für wahrscheinlich halten. Man registrierte keine Rauchspuren an den erhaltenen Konstruktionsteilen. Die verhältnismäßig große Raumhöhe mag Ausdruck der Beharrung in der älteren von den gezimmerten Stuben abgeleiteten Bautradition darstellen, obwohl es sich mit Rücksicht zur Heizung höchst wahrscheinlich um das Wohnzimmer gehandelt haben möge, das im Hause wohl den Kern der Wohnräume war.

ABBILDUNGEN

- Abb. 1. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, havarierte Hofpartie des Hauses.
Abb. 2. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Längsschnitt, Zustand vor der Havarie 1997. Schwarz - Umfang des gezimmerten Raums.
Abb. 3. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Grundrisse von links nach rechts: 2. Obergeschoss, 3. Obergeschoss, (Höhenniveaus des Kammerteils). Schwarz - Umfang des Blockbaus vor der Havarie.
Abb. 4. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Schnitt, Ansicht der Nordwand des gezimmerten Raums. 1-4 - Proben für die dendrochronologische Datierung
Abb. 5. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Teilansicht der havarierten Ostwand des Blockbaus.
Abb. 6. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Details: a - Balkengebinde der Nordostecke des Blockbaus, b - Holzplatte von der Balkendecke, c - Deckenbalken.
Abb. 7. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Nordostecke des Blockbaus nach der Entrümmung.
Abb. 8. Pilsen, Haus Konskr.-Nr. 138, Fragmente bemalter Fugenverdeckbretter.

(Übersetzung J. Noll)

K PŮVODU HRADEBNÍ ZDI BEZ OCHOZU

VLADISLAV RAZÍM

K nejzajímavějším chvílím zkoumání historické architektury patří nálezy těch jevů, které se na první pohled zdají být v souvislostech domácí tvorby neobvyklé, a vzbuzují tak otázky po své cizí provenienci. Neméně vzrušující jsou naopak zjištění, pro něž nenalzáme analogie mimo naše území, a která tak mohou vést k závěru, že jde o domácí zvláštnost, případně dokonce o doklad předního vývojového stadia v širších evropských souvislostech. Naše hodnocení přitom vycházejí z dosavadních konkrétních poznatků z terénního průzkumu, celkových znalostí problematiky, zejména na základě studia pramenů a literatury, a v neposlední řadě jsou závislé na míře zkušeností z badatelské práce, k nimž patří i vědomí o tom, co všechno může relativizovat a oslabovat jednoznačnost závěrů.

Pokud jde o srovnávací studium, celkové výchozí pozice našich generací nejsou nijak uspokojující. Na jedné straně je náš úctyhodně rozsáhlý fond historické architektury mimořádně špatně přístupný, neboť její soupis provázený odpovídající dokumentací kdysi ustrnul v samotném zárodečném stadiu, pro něž bychom v okolních zemích těžko našli srovnání, v rozsáhlých částech státu s ním dokonce ani nikdy nebylo započato. Přitom iniciativy a možnosti - finančních i personálních - změnit radikálně tento stav je dnes pramálo. Na druhé straně jsou zde fatální důsledky mnohaletého znemožnění adekvátního studia zahraničního materiálu, a to jak odborné literatury, tak i přímo v terénu. Nemělo by proto překvapit, když se některé provenien-

Obr. 1: Nymburk, vnitřní líc hradební zdi, završený dovnitř skloněnou pultovou stříškou, která je tvořena několika řadami cihel. Kurtina je na obou stranách vymezena relikty dovnitř otevřených hranolových věží. Celá část opevnění na jihovýchodní straně města byla rekonstruována po roce 1905, přitom však nebyla rozpoznána autenticita původního zakončení hradby, které bylo odstraněno a nahrazeno ochozem a cimburím (snímek z věže děkanského kostela, před rokem 1905, Městské muzeum v Nymburce).